

"והיה זרעך כעפר הארץ" (כח, יד)

פעם אחת, הגיע הנדבן הידוע סר משה מונטפיורי לווילנא. למלון בו התאכסן, באו משלחות רבות. אלה באו כדי לקדמו בברכה ואחרים באו כדי לבקש ממנו נדבות ותרומות, כיוון שרוחב לבו וידו הפתוחה לעזרת החלכאים והנדכאים בבני עמו, היו ידועים לכל. נודע למונטפיורי, כי באחת המשלחות שבאו לבקרו והממתנה בחוץ, יש יהודי מומר. ביקש מונטפיורי ממקורביו, לבל יאפשרו בשום אופן לאותו אדם להיכנס אליו. התפלאו המקורבים עליו, אך הוא הסביר: בברכת ה' ליעקב נאמר "והיה זרעך כעפר הארץ" ואכן הגויים דרכו עלינו ורמסו אותנו עד דק. אך טיבו של עפר, שכאשר מזים עליו מעט מים (כידוע על המומרים מזים הכמרים "מים קדושים"), שהם הופכים להיות בוץ ואיני רוצה להכניס בוץ לחדרי.

על פי "פרפראות לתורה"

"והנה אנכי עִמָּךְ... (כח, טו)

כשלמד רבי אברהם יצחק הכהן קוק בישיבת וולוז'ין - מספר הרב מאיר בר-אילן - ראו בחורי הישיבה, שבשעות היום חסרה העשית במנורת הנפט, שלאורה היה הרב קוק יושב ולומד עד שעה מאוחרת בלילה. עם תום לימודו, היה מסיר את העשית ומחביאה. תמהו על כך והיו סקרנים לדעת פשרו של דבר. עד שלבסוף גילו את הסוד: על העשית רשם הרב קוק את המילים: "שויתי ה' לנגדי תמיד", כדי שיהיה פסוק זה בכל זמן הלימוד לנגד עיניו.

"ויקח מאבני המקום וישם מראשיתיו" (כח, יא)

"התחילו מריבות זו את זו: זאת אומרת, עלי יניח צדיק את ראשו..." (רש"י).

שני בעלי בתים בעיר סלוניס, שהתדיינו ביניהם, באו לר' אייזל חריף לדין תורה. נמשך הדין זמן ארוך וכל הנסיונות לפשר ביניהם עלו בתוהו, כל אחד מבעלי הדין התבצר בעמדתו ולא זו ממנה אף לא פמלוא נימה.

אמר להם ר' אייזל: על הפסוק "ויקח מאבני המקום", מפרש רש"י, שהאבנים רבו ביניהן וכל אחת אמרה "עלי יניח צדיק את ראשו", לפיכך, עשה הקב"ה מכל האבנים אבן אחת. הרי לכאורה קשה הדבר, הלא ניתן היה למצוא פתרון אחר, למשל, שיניח יעקב ראשו מעט על אבן זו ומעט על אבן זו וכך יסופק רצון כולן? אלא, מכאן ההוכחה, שעם אבנים לא ניתן להתדיין, אבנים אינן מסכימות לשום פשרה.

על פי "מאוצרנו הישן"

לקוראינו: מאמרים המופיעים ללא ציון שם הכותב, נכתבו על ידי חברי המערכת

בסיוע כולל "יד ברודמן" רחובות

חברי המערכת: הרב אברהם פוס, משה רוט, נפתלי יערי, יהודה מליק
העריכה בסיוע אברכי כולל "יד ברודמן" ללימודי הוראה ודיינות, בית שפירא, רחובות
טלפון: 08-9412048
אתרנו באינטרנט: www.pirsuma.com/siach
הדפסה: דפוס ש.ה.ר. רחובות טל. 08-9475106

יש יח

כניסת שבת
4:14

יציאת שבת
5:16

יוצא לאור לעילוי נשמת הקדושים

מיכאל יצחק מליק ואברהם פלדמן הי"ד

מרשת יוצא, כסלו תשע"ה

שנה שלושים ושש, גיליון מס' 7

גיליון זה יוצא לאור בחסות עיריית רחובות, האגף למוסדות העירייה, המחלקה לתרבות תורנית

אברהם

"המעט קחתך את אישי ולקחת גם את דודאי בני" (ל, טו)

רחל מבקשת מלאה דודאים. לאה מתלוננת על רחל שלקחה ממנה את בעלה, והרי כל העבודה שעבד יעקב את לבן - לא הייתה אלא בשביל רחל, ורחל במסירות נפש שאין כדוגמתה - מסרה לה את הסימנים, את הדבר האישי ביותר שהיה בינה לבין יעקב, וכעת, יש ללאה הזדמנות להכיר לה טובה על כך ולשלם לה מעט על המעשה האצילי, וכך עונה לה לאה!! וכי שכחה לאה את אשר הקריבה רחל בעבורה?

כנראה, לאור חומרת הקושייה, נצטרך להסביר שלאה לא הרגישה כלל שנעשתה לה טובה כלשהיא, ללאה אָמנו לא נודע מעולם שרחל העניקה לה את הסימנים. הדברים יתבארו לפי דברי "דעת זקנים מבעלי התוספות" המסבירים, כי הסימנים הללו שמסר יעקב לרחל היו שלושת מצוותיהן של הנשים: "חלה, נידה והדלקת הנר". רחל לימדה את אחותה הלכות אלו ששמעה מיעקב וכך ידעה לאה לענות על השאלות ששאל יעקב.

הגמרא במסכת מגילה (יג, ע"ב) אומרת: "בשכר צניעות שהיתה בה ברחל, זכתה ויצא ממנה שאול... ומה צניעות היתה בה... מתוך סימנים שמסרה רחל ללאה..."

המידה המאפיינת את רחל היא הצניעות, והכוונה היא לאותם מעשים טובים שעושה האדם ומשתוקק שיוודע לאחרים, ואילו רחל אָמנו ברום מעלתה, כאשר עשתה את הויתור הגדול לאחותה, השכילה להסתירו ולהצניעו לבל יוודע לאף אחד מבאי עולם.

בשכר אותה צניעות, כתוב במדרש איכה: "באותה שעה, קפצה רחל אָמנו לפני הקב"ה ואמרה: רבש"ע, גלוי לפניך שיעקב עבדך אהבני יתירה ועבד בשבילי שבע שנים וכשהגיע זמן נישואי, יעץ אבי להחליפני לבעלי בשביל אחותי והוקשה עלי הדבר עד מאוד ורחמתי על אחותי שלא תצא לחרפה, ומסרתי לאחותי כל הסימנים. ומה אני, שאני בשר נדם - לא קנאתי לצרתי וכו' ואתה מלך חי וקיים רחמן, מפני מה קנאת לעכו"ם שאין בהם ממש וכו' מיד נתגלגלו רחמיו של הקב"ה ואמר: 'מנעי קולך מִבְּכִי... כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֶתְךָ... וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבּוֹלִים (ירמיה לא, טו)".

יש וורט חסידי המסביר: "אני נהו הושיעה נא" - כאשר רק "אני נהוא", כלומר, רק אני והקב"ה יודעים על מעשי, ואין לי כל רצון להערכה וכבוד על ידי בני האדם, כי אז אזכה ל"הושיעה נא", תכונה נאצלת זו למדנו מרחל אָמנו.

הרב נתנאל שניצר

גיליון זה מוקדש לע"נ מרת שיינדל גרוס ע"ה בת ר' יהונתן בנימין ואסתר (לבית ברגר) ז"ל נלב"ע ח' בכסלו תשע"ג

כמו כן נתקבלה תרומה מאת גב' שולמית חודיידטוב תחי' לע"נ בעלה, ר' שם-טוב ב"ר רפאל צמח ז"ל, נלב"ע י' בכסלו תשנ"ג ולע"נ אמה, מרת חנה בורוכוב ע"ה בת ר' יצחק מולקנדוב ז"ל, נלב"ע י"ז בכסלו תשל"ה נתקבלה אף תרומה מאת ר' יוסף י' בודנר נ"י לע"נ הדוד, ר' יעקב מאיר ב"ר צבי ז"ל, נלב"ע י"ב בכסלו תרצ"ד תנצב"ה

עימות קשה בין יעקב לרחל

רחל רואה, שהיא אינה יולדת בנים ליעקב והיא מקנאה באחותה. זו אינה תגובה ראויה, כי במקום זה היה עליה לפעול אחרת: ללכת לרופא, להתפלל להי וכד'. **לרש"י ורד"ק** (ל, א) קשה להניח, שהקטנה נבעה ממקום שלילי, לכן הם מפרשים, שרחל "קנאה במעשיה הטובים. אמרה: אלוּלִי שֶׁצָדְקָה מִמֶּנִּי, לֹא הֵייתָ זֹכֵה בְּבָנִים". או, כרד"ק: "קנאה בטוב שראתה לאחותה". והיא אומרת ליעקב (שם, פסוק ב): "הֲקָה לִי בָנִים! - דאג שיהיו לי בנים! האם אמרה זאת בכעס? ביאוש? קשה לדעת באיזו נימה זה נאמר. מתגובתו של יעקב, נוכל אולי להסיק, שלא אמרה זאת בטון רך... על פי הרש"י **הירש**, רחל סברה שיעקב אדיש לצערה, ומוסיף **הרס"ג**, שהיא התכוונה לומר לו: התפלל עלי, שיהיו לי בנים! ואם לא, "למה לי חיים! - חיי לא שווים! או **כרש"י** (שם, פסוק א): "מכאן, מי שאין לו בנים, שחשוב קמות". על פי **הרמב"ן**, (שם) היא מאיימת בהתאבדות, וגם זו אינה אמירה הגונה.

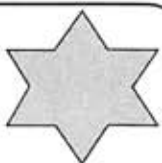
יעקב עונה לה בכעס: וכי אני במקום אלקים, שביכולתי לתקן את עקרותך!! ותגובתו בעייתית: האם כך עונים לאשה אהובה - במצוקה, גם אם פנייתה אינה ראויה? בחז"ל יש המתחים ביקורת על תשובה זו, ושואלים: האם צדיקים אינם מתפללים על עקרות, כמו אלישע (מלכים-ב, פרק ד), למשל! הם גם שולחים אותו ללמוד מאלקנה (שמואל-א, פרק א), כיצד הוא התייחס לחנה אשתו העקרה. אבל מדרש אחר מסגיר ואומר, שהוא רצה לגרום לה להתפלל בעצמה, כי זה מועיל יותר. ואומר **הרמב"ן** (ל, א-ב), שרחל אכן התפללה לבסוף, שנאמר אחר כך בפסוק כב, שה' שמע אליה. משמע,

שהתפללה. אך נראה לי, שהוא יכול היה להשיג זאת גם במענה רך. האם זה מראה על ירידה באהבתו לרחל? כנראה שכן. במקביל עולה אהבתו לאח, כדברי **הרש"י הירש** לפסוקים לב- לה (ואיני יכול להרחיב...). בינתיים, רחל בייאווה נוקטת בדרך בה פעלה שרה: נותנת ליעקב את אמתה האישית - בלהה, והתינוק שיוולד יהיה כאילו שלה. על פי **רש"י** (ל, א), היא חשבה, שאולי גם היא תלד לבסוף, כמו שקרה לשרה: ילדה, אחרי שנתנה את הגר לאברהם. יעקב מסכים, ובא אל בלהה (ל, ד) והיא הרה, ויולדת בן (שם, פסוק ה). רחל מודה לה, ששמע בקולה (שם, פסוק ו), וקוראת לו דן. הנה רחל סוף סוף מתייחסת לה, ואומרת, שהוא גם שמע בקולה. שוב, משמע, שהתפללה. בלהה יולדת בן נוסף (שם, פסוק ז), ורחל קוראת לו נפתלי (שם, פסוק ח), ושוב שם שמים שגור בפיה. האם זה בזכות גערת יעקב? סביר מאוד להניח, אך אין להסיק מכך, שזו הדרך לנהוג עם נשותינו... חשוב להדגיש, כדברי **הרד"ק**, שארבע בני השפחות "נחשבים ליעקב כבנים, כבני הנשים. וכן היו בברכה ובירושה". לכן נאמר בכל לידת ארבעתם: "יולדת ליעקב", ומעיר גם **הרמב"ן** (שם, פסוק ח), שלומדים מכאן: "כי הוא חפץ ומודה בהם... כבני הגבירות".

מנחם אדלשטיין

"מתורתם"

נדר יעקב

הפרשה פותחת בחלום של יעקב, שרואה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה (כח, יב). מלאכי אלוקים עולים ויורדים בו, והי ניצב עליו ומבטיח ליעקב שלוש הבטחות: א. הבטחת הארץ (שם, פסוק ג). ב. הבטחת ריבוי הזרע (שם, פסוק ד). ג. הבטחה להיות עם יעקב לאורך כל הדרך, עד שובו לאדמת ארץ ישראל (שם, פסוק טו).

בקומו, נודר יעקב נדר, שמתייחס כולו להבטחה השלישית - "אם יהיה אלקים עמדי ושמרני... ושבתי בשלום אל בית אבי... והאבן הזאת אשר שקמתי מצבה יהיה בית אלקים, וכל אשר תתן לי עשר אעשך לך" (שם, פסוקים כ-כב).

הנדר של יעקב, מורכב מתנאי ותוצאה. יעקב מתנה, שאם הקב"ה אכן יקיים את מה שהבטיח לו בהבטחה השלישית, אזי יהפוך את המקום לבית אלוקים ויעשר כל מה שיקבל. הפרשנים הוטרדו מהשאלה: מדוע יעקב אינו מקבל את קיום הבטחת ה' כמובנת מאליה? מדוע הוא מציב סימן שאלה, לגבי מימוש ההבטחה השלישית ונדר נדר שכזה?

תשובת חז"ל המפורסמת מופיעה בבראשית רבה (עו, ב): "רב הונא בשם רב אחא: יהנה אנכי עמך" (כח, טו), וכתוב (שם, פסוק כ) - יאם יהיה אלוקים עמדי? **אלא מכאן, שאין הבטחה לצדיקים בעולם הזה**". במילים אחרות, יעקב אינו חשש "שמא יגרום החטא" והוא כבר לא יהיה ראוי להבטחה,

"הבנות בנותי והבנים בני"

כאשר יעקב מתעמת עם לבן ואומר לו (לא, לו-מב): "ניחור ליעקב ויך בלבן, ויען יעקב ויאמר ללבן: מה פשעי מה חטאתי כי דלקת אהרי. כי מששפת את כל פלי, מה מצאת מכל פלי בידך שים זה נגד אחי ואחיד, ויזכירו בין שנינו... זה לי עשרים שנה בניתך, עבדתיך ארבע עשרה שנה בשפתי בניתך ונשש שנים בצאנך, ותחלף את משפחתי עשרת מנים. לולי אלקי אבי אלקי אברהם ופחד יצחק היה לי, פי עתה ריקם שלחתיני, את עניי ואת נגיע פפי ראה אלוקים ויזכר אמש". עונה לו לבן תשובה קצרה (שם, פסוק מג): "ניען לבן ויאמר אל יעקב: הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני, וכל אשר אתה ראה - לי הוא".

מקשה על כך **האברבנאל** "שהשיבו לבן 'הבנות בנותי והבנים בני והצאן צאני', כי הנה אמרו 'הבנות בנותי' - ידוע היה ומה בא לאשמועינן. ואמנם, באמרו 'והבנים בני' - אינו צודק, כי הם בני יעקב, וכן הצאן שלו היה אחר שקטאו בשכרו ולא היה אם כן ללבן?". ניתן ליישב את תמיהת האברבנאל בדרך הבאה. לאברהם היו שמונה בנים (כה, א - ישמעאל, יצחק, זמך, יקשו, מן, מן, מן, מן, מן). אך רק אחד מהם נבחר כממשיך דרכו של אברהם, בדרך להקמת עם ישראל - יצחק. ליצחק היו שני בנים ורק אחד מהם - יעקב, נבחר לממשיך דרכו, בקבלת ברכת אברהם מיצחק. עתה, יש ליעקב שנים עשר בנים, שכולם ביחד אמורים להקים את העם, עם ישראל שיהפוך לעם מתוך שנים

פינת הדלמה

ברכות הראייה על ברכים ורעמים (ב)

א. ה"שולחן ערוך" (רכז, א) פסק: "ועל הברקים ועל הרעמים... על כל אחד מאלו אומר: 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, עושה מעשה בראשית'. ואם ירצה, יאמר: 'ברוך אתה ה' אלקינו מלך העולם, שפחל וגבורתו מלא עולם'". נמצא, שה"שולחן ערוך" פסק **כרמב"ם** וסייעתו (שהזכרנו בפעם הקודמת), שיכול לבחור איזו ברכה לברך. ועוד מבואר ב"שולחן ערוך" (ובעוד מקומות) שמוסיפים "שם ומלכות" לברכות הראייה. אך ה"טורי זהב" (שם, א) כתב, שהמנהג לומר על הרעמים - "שפחל וגבורתו", ועל הברקים - "עושה מעשה בראשית". ומוסיף ה"טורי זהב", שאולי הטעם לכך הוא: "שהרעמים מראים כח, מה שאין כן בברקים". ה"משנה ברורה" (שם, ה) הביא דבריו להלכה. ב. שמע רעם וראה ברק כאחד - ה"מגן אברהם" (שם, א) כתב, שמברך על שניהם ברכה אחת: "ברוך עושה מעשה בראשית" וביאר "מחצית השקל" (שם),

הרב אריה ויזל

לכן נדר את הנדר.

בכיוון אחר, הולך **הרב אמנון בזק** ומסביר, שהדבר שהטריד את יעקב אבינו ביציאתו לחוץ לארץ היה: האם באמת יהיה הי' עמו גם מחוץ לארץ שהבטיח לאברהם וליצחק? האם תתקיים ברכת ה' ליצחק (כו, ג): "גור בארץ הזאת וְאֶהְיֶה עִמָּךְ וְאֶבְרַכְךָ" - גם במי שאינו דר בארץ הזאת!

ההבטחה שנתנה מענה לטרידה הזאת, הייתה ההבטחה השלישית, בה הודיע לו הקב"ה שאכן יהיה עמו גם בחוץ לארץ. אמנם, מכיוון שההבטחה הזאת מנוגדת, לכאורה, לחינוך שקיבל יעקב מבית אבא ומבית סבא על מעלתה של ארץ ישראל, לכן נודר יעקב נדר כדי לחזק אותה.

שני ההסברים שהבאנו, מתבססים על ההנחה, שהמילה "אם" בדבריו של יעקב היא מילת תנאי וממילא שהוא אינו בטוח לגמרי שההבטחה תתקיים.

אולם, **הרמב"ן** כותב, על דרך הפשט, שאין הכרח לפרש כך את המילה "אם". לדברי הרמב"ן, המלה "אם" יכולה להתפרש כתיאור זמן - "כאשר". בלשון של **הרמב"ן**: "אבל בכל קעתיך יאמר הכתוב כן, כמו יעד אשר אם עשיתי" (כח, טו)... אם יבוא העת שיהיה התנאי, אז יתקיים המעשה, **כלומר בבוואו**". לפי זה, יעקב אבינו לא הטיל ספק בקיום הבטחתו של הקב"ה, אלא רצה כבר עכשיו - בעת ששמע את הבטחות הטובות - להתחייב אף הוא כלפי הקב"ה, להפוך את בית-אל לבית אלוקים, לקרוא בשם ה' ולהפריש מעשר מכל אשר יזכה לו.

איתי וייס

"חנוך לנער"

עשר שבטים

השפעת ההורים על בניהם ידועה. אברהם, למרות שהוא יודע מיהו ישמעאל, אינו רוצה לשלחו מביתו, כמו שכתוב (כא, יא): "ניניע הדבר מאד בעיני אברהם על אודת בנו". גם יצחק מעדיף לשמור את עשו בצל קורתו (כה, כח): "ניאָהב יצחק את עשו, כי ציד בפיו". שניהם יודעים מי הם הבנים, אך מעדיפים לשמור אותם בצל קורתם, כדי לנסות ולהשפיע עליהם להבדיל, גם לבן מתכוון לאותו הדבר. ההבדל בינו לבין יעקב ברור לו, כפי שהוא ברור לנו. ברור ללבן, שאת יעקב לא יצליח לשנות. על כן, הוא מנסה לקחת את הבנים ולנתקם מעל יעקב. "הבנות בנותי והבנים בני" - אני אטפל בהם, אני אשפיע עליהם מדרכי ומהנהגותי. כיוצא בזה מנסה מלאכו של עשו לפגוע ביעקב בכך ירכו (לב, כו): "נייךא פי לא יכל לו ניגע בך, ונתקע פך יךד יעקב בהאבך עמו". כאשר אומות העולם אינם יכולים להאבק בנו, הם מנסים לשלוח יד בחינוך ילדינו וההסטוריה מלאה בדוגמאות כאלה.

נפתלי יערי